

52. PRIJEDLOG KONCEPCIJE RAZVOJA
PREDŠKOLSKOG ODGOJA

53. PROGRAMSKO USMJERENJE
ODGOJA I OBRAZOVANJA
PREDŠKOLSKE DJECE

(Izvor: *Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture*, br. 7/8, od 18. lipnja 1991.)

Sadržaj

52. PRIJEDLOG KONCEPCIJE RAZVOJA PREDŠKOLSKOG ODGOJA	3
1. Obilježja suvremenoga odgojno-obrazovnog sustava.....	3
2. Promjene u predškolskom odgoju u Republici Hrvatskoj.....	3
3. Društvena opravdanost – razlozi.....	4
4. Stručna opravdanost – razlozi.....	4
5. Osnovni pravci promjena.....	5
6. Projekcije razvoja predškolskog odgoja	6
7. Programi odgoja i obrazovanja predškolske djece.....	7
8. Kadrovi u procesu odgoja i obrazovanja predškolske djece.....	7
9. Odgajatelji.....	7
10. Obveze i napredovanje.....	8
11. Organizacija, provođenje i evaluacija odgojno-obrazovnog rada i procesa	8
12. Dječji vrtić	9
53. PROGRAMSKO USMJERENJE ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE.....	10
1. UVOD.....	10
2. HUMANISTIČKO-RAZVOJNA KONCEPCIJA IZVANOBITELJSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE.....	10
3. OSNOVNI UVJETI ZA PRIMJENU HUMANISTIČKE RAZVOJNE KONCEPCIJE U PEDAGOŠKOJ PRAKSI.....	20
4. SASTAV STRUČNE KOMISIJE KOJA JE IZRADILA PRIJEDLOG PROGRAMSKOG USMJERENJA ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE.....	22

52. PRIJEDLOG KONCEPCIJE RAZVOJA PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Prijedlog koncepcije razvoja predškolskog odgoja¹ i programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece razmatrani su na sjednici Programskog savjeta za prosvjetu Ministarstva prosvjete i kulture 18. travnja 1991. godine. Tijekom rasprave izražena je potpora toj koncepciji, utemeljenoj na znanstvenom i humanističkom pristupu, te cjelokupnom predškolskom odgoju kao prvoj razini odgojno-obrazovnog sustava. Posebno je istaknuta sloboda inicijative u stvaranju i provođenju programa s predškolskom djecom, što ovoj djelatnosti daje novu kvalitetu.

Suvremena se koncepcija predškolskog odgoja temelji na društvenim, gospodarskim i stručnim promjenama koje utječu na dalji razvoj djelatnosti. Uvažavajući potrebu funkcionalnog povezivanja svih dijelova odgojno-obrazovnog sustava u jedinstvenu cjelinu, naglašava se potreba jasnijeg određenja djelatnosti predškolskog odgoja kao specifičnog integralnog dijela odgojno-obrazovnog sustava.

Budući da je u svijetu prihvaćeno gledište da svako dijete ima pravo na razvoj usklađen s njegovim individualnim mogućnostima i sposobnostima, te da organizirani predškolski odgoj može nuditi povoljne uvjete za cjelovit djetetov razvoj, sigurno i zadovoljno djetinjstvo, kao i ublažavati neke negativne socioekonomske, kulturne, zdravstvene i druge utjecaje, u suvremeno koncipiranom odgojno-obrazovnom sustavu treba omogućiti svakom djetetu najpogodniji program predškolskog odgoja a posebice u dobi od četvrte godine života. Također je potrebno da predškolski odgoj, raznovrstan po programima, organizaciji, oblicima i dr. bude čvrsto povezan s roditeljima, školom i djetetovim okruženjem u cjelini.

1. Obilježja suvremenoga odgojno-obrazovnog sustava

Organizacija suvremenoga odgojno-obrazovnog sustava i procesa mora polaziti od prava roditelja na djelotvorno sudjelovanje u organiziranom odgajanju djeteta, što znači da im treba omogućiti slobodu prigodom izbora odgojne institucije, oblika, vrste programa i stručnih nosilaca te određivanja načina sudjelovanja u tomu.

Ostvarivanje tih zadaća razumijeva slobodu, otvorenost i raznolikost, kako odgojno-obrazovnog sustava, tako i institucija i oblika koji ga čine, te garanciju države o njihovoj osposobljenosti za pravilno funkcioniranje.

Zato cijeli sustav, transformiranjem državnog nadzora u pravni, mora imati javno značenje i obilježja javne odgovornosti. To se može postići zakonskim, pravnim utvrđivanjem obveza države u odnosu na zaštitu i unapređivanje sustava: pravnom utemeljenošću institucija, financiranja, izobrazbe kadrova, uvjetima rada, kao i uspostavom javnog nadzora i kontrole u obliku savjetodavnih funkcija usmjerenih unapređivanju i razvoju odgoja i obrazovanja u cjelini. Sadržaji i načini provođenja odgoja moraju odražavati pluralizam pedagoških ideja i koncepcija koje će služiti djetetovu dobru, ljudskim pravima i osnovnim slobodama čovjeka te ustavnom poretku. Pri tomu je osobito važno otkrivanje i javno predočavanje vlastitih odgojnih ciljeva, sadržaja rada i postignuća u radu, kao i sudjelovanje roditelja u upravljanju (prema zaključcima Europskog foruma za školstvo, Budimpešta, 1990).

2. Promjene u predškolskom odgoju u Republici Hrvatskoj

Shodno započetim političko-gospodarstvenim promjenama Vlada Republike Hrvatske, u

---

¹ Predloženi tekst koncepcije inicijalni je i temeljni dokument otvoren za doradu i usklađivanje s praksom i promjenama u društvu.

okviru politike u 1991. godini, u djelatnosti predškolskog odgoja zacrtala je dvije bitne zadaće, i to:

- poticanje privatne inicijative u predškolskom odgoju, da bi se povećalo obuhvaćanje djece te
- proširivanje postojećih predškolskih programa sadržajima iz područja stranog jezika, umjetnosti i kulture, sporta i sl.

Najnovijim zakonskim izmjenama pravno je omogućeno da općine, građansko-pravne osobe, druge ustanove i poduzeća, dakle i privatna lica, te vjerske zajednice osnivaju dječje vrtiće. Zbog toga je potrebno konceptijski utvrditi da su i »privatnici«, kao i drugi subjekti, obvezni javno preuzeti zadaće predškolskog odgoja, težiti ostvarivanju općih pedagoških ciljeva povezanih s temeljnim djetetovim pravima na razvoj. Svi moraju svojom organiziranošću i obrazovanjem stručnih djelatnika osigurati odgovorno ostvarivanje javno proklamiranih ciljeva. Prema tome, zajednička je briga države da osigura dosljedni gospodarski i stručni, profesionalni status djelatnika koji se bave odgojem djece predškolske dobi.

3. Društvena opravdanost – razlozi

U Republici Hrvatskoj, temeljem Ustava i Zakona o ustrojstvu republičke uprave (Narodne novine, br. 41/90), briga o programiranju, strukturiranju, normiranju i financiranju djelatnosti predškolskog odgoja vodi se u Ministarstvu prosvjete i kulture. Time je i definiran status djelatnosti predškolskog odgoja u odgojno-obrazovnom sustavu.

Društveni kontekst razvoja predškolskog odgoja određen je stavovima o demokratizaciji, tj. potrebi širenja sustava organiziranih programskih oblika za djecu predškolske dobi. Uz tendenciju poboljšanja uvjeta racionalizacijom, optimalizacijom i kvalitetnijim radom u postojećim dječjim vrtićima, otvaraju se i mogućnosti većeg obuhvaćanja djece privatnim i vjerskim vrtićima. Time se jasnije izražava stav o potrebi organiziranog predškolskog odgoja za što veći broj djece i to s pluralističkom tendencijom podržavanja slobodne inicijative i primjene različitih pedagoških ideja i koncepcija.

4. Stručna opravdanost – razlozi

Dosadašnji razvoj predškolskog odgoja (u posljednjih petnaest godina) u okviru područja društvene brige o djeci predškolske dobi odvijao se intenzivnijom izgradnjom dječjih vrtića i povećanim obuhvatom djece. Programski je bio usmjeren prema razvoju cjelodnevnog primarnog programa (9–12 sati boravka djeteta) te je kao socijalni zaštitni oblik bio primjeren potrebama zaposlenih roditelja. Kvalitativni razvoj ostvarivan je i u takvim uvjetima primjenom programskih osnova za rad s predškolskom djecom, osiguravanjem stručno osposobljenoga kadra i njihovom doedukacijom, oblicima stalnog stručnog usavršavanja i doškoloavanja, kao i ostvarivanjem interdisciplinarnog pristupa timskim djelovanjem raznih profila stručnjaka za rad s predškolskom djecom u vrtiću i izvan njega. No, unatoč tomu, osnovna funkcija vrtića bila je socijalno-zaštitna, a zdravstvena i odgojno-obrazovna su bile pod utjecajem restriktivnih gospodarskih mjera štednje i stabilizacije. Posljedice su takvih težnji: prevelik broj djece u odgojnoj grupi i prevelike radne organizacije, prevladavanje jednoga programskog oblika i loša opremljenost igračkama i drugim materijalom. Ovi činioci utjecali su, između ostalog, na teže uspostavljanje suradničkih i boljih socio-emocionalnih odnosa odgajatelja s djecom i njihovim roditeljima, na izraženije poboli je van je djece, osobito u jasličkim grupama, na smanjenu mogućnost aktivnijeg sudjelovanja stručnih suradnika u neposrednom radu s djecom, odgajateljima i roditeljima, te u općem smislu, na sporiji proces formiranja statusnog identiteta dječjeg vrtića i djelatnosti u cjelini.

Zakonsko reguliranje desetosatnog programa kao primarnog temeljilo se u prvom redu na pravu zaposlenih roditelja, a manje su se uvažavale potrebe samog djeteta, premda su dio njegova prava na pravilan i neometan razvoj. Istodobno je postojala obveza provođenja minimalnog programa (u trajanju 150–250 sati po djetetu) godinu dana prije polaska u školu za svu djecu koja nisu bila obuhvaćena primarnim cjelodnevnim programom. Iako je u tomu ostvareno obuhvaćanje od 90% djece ukupne populacije te dobi, i to prije svega zbog interesa same djece i njihovih roditelja, ipak nisu postignuti željeni pedagoški učinci, i to uglavnom zbog premalog fonda sati i diskontinuiteta u radu (dva puta tjedno). Zato u daljnjem razvoju ovog programa treba težiti povećanju broja sati i ostvarivanju godišnjeg kontinuiteta, i to godinu do dvije godine prije djetetova polaska u školu.

U malobrojnim sredinama bili su organizirani kraći specijalizirani programi, uglavnom u organizaciji različitih kulturnih institucija (Društvo »Naša djeca«, knjižnice i dr.), ali u nedovoljnom opsegu, pretežno zbog pomanjkanja novca.

Aktualno pitanje u predškolskom odgoju su i kadrovi za rad s djecom do treće godine života, i to zbog neadekvatne izobrazbe za taj rad. Rade pretežno medicinske sestre bolničkog usmjerenja, kao i odgajatelji koji u okviru studija za predškolski odgoj ne dobivaju potrebna znanja za rad s tom djecom. Stručnim usavršavanjem djelatnika uspjelo se samo djelomice ublažiti problem, tako da to postaje bitna zadaća koju valja riješiti novim funkcionalnijim sustavom visokoškolskog obrazovanja.

Za bolji život djece i rad predškolskih djelatnika, potrebno je u daljem razvoju poboljšati organizaciju dječjih vrtića. U praksi su, naime, prisutna različita rješenja, od velikih radnih organizacija s više od 200 odgojnih grupa (Split) do minimalnih s manje od 10 odgojnih grupa (Zelina, Križevci).

Zbog toga je nužno pristupiti ujednačavanju veličine dječjih vrtića, uskladiti ih s Osnovama standarda predškolskog odgoja te na taj način stvoriti optimalne uvjete za uspješan razvoj djece i rad stručnog osoblja.

Zakonska odrednica o svrstavanju djece s teškoćama u razvoju u dječji vrtić, uglavnom nije ostvarena, jer nisu bile osigurane ni osnovne pretpostavke, za njihovu integraciju, kao npr. mogućnost smanjivanja broja djece u odgojnoj grupi, prilagođene prostorne potrebe, kadrovi i si.

Na temelju svega proizlazi da je stanje u predškolskom odgoju, u općenitom smislu, nezadovoljavajuće, ali da postoje dječji vrtići koji dobro i kvalitetno rade te su, unatoč slojevitih i po mnogočemu nepovoljnih uvjeta rada, u ovoj djelatnosti postigli znatnije pedagoške rezultate.

5. Osnovni pravci promjena

Suvremeno koncipiran odgojno-obrazovni sustav, u kojem se odvija otvoren, dinamičan pedagoški proces, mora polaziti od općih postavki odgoja individualiteta, čiji interes obuhvaća:

- razvoj pojedinca u skladu s osobnim potrebama, sposobnostima, mogućnostima i zanimanjima, te
- osposobljavanje pojedinca za određen tehnološki, gospodarski, politički, kulturni i prirodni (ekološki) razvoj.

Na pojedinačnom planu, to je proces s vlastitim posebnostima i zakonitostima koje, ako se na pravilan način uvažavaju, mogu činiti osnovu kvalitetnog življenja pojedinca u njegovom okruženju.

Prema tome, i promjene u predškolskom odgoju treba, promatrati u tom kontekstu, a njihovu bit u potrebi ostvarivanja ovih funkcija:

- osiguravanja uvjeta za optimalan djetetov razvoj,
- pomoći roditeljima u brizi za sigurnost i odgoj djeteta,
- dopunjavanja obiteljskog odgoja.

Ove funkcije zahtijevaju stvaranje koncepcije predškolskog odgoja, sa specifičnim mjestom unutar odgojno-obrazovnog sustava, ali koncepcije koja istodobno osigurava i kontinuitet odgoja i obrazovanja u cjelini.

Predškolski odgoj utemeljen na humanističkom pristupu odgoju, suvremenim znanstvenim dostignućima i teorijama o djetetovu razvoju, mora uvažavati njegovu dob, specifičnost razvojnih mogućnosti i pojedinačne potrebe djeteta, a istodobno valja trajno usklađivati svoje ciljeve s drugim dijelovima odgojno-obrazovnog sustava.

Predškolski odgoj se može dalje razvijati kao integralni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sustava, samo pod pretpostavkom da će mu se u pogledu organiziranja te programiranja, provođenja i vrednovanja odgojno-obrazovnog procesa osigurati pravo autonomnosti u odnosu na ostale dijelove odgojno-obrazovnog sustava.

6. Projekcije razvoja predškolskog odgoja

Prema svemu do sada rečenom, slijedi da predškolski odgoj treba definirati kao specifičan dio odgojno-obrazovnog sustava, koji se bavi odgajanjem djece predškolske dobi. Pri tomu »odgajanje« treba shvatiti kao širi pojam kojega čine i određuju pojmovi: odgoj, njega, zaštita i obrazovanje. Osnovna funkcija, a ujedno i opći cilj djelatnosti predškolskog odgoja je očuvanje tjelesnog i mentalnog zdravlja djeteta, poticanje cjelovitog razvoja svih funkcija, sposobnosti i mogućnosti, a u skladu sa suvremenim znanstvenim spoznajama, zakonitostima djetetova razvoja i njegovim stvarnim mogućnostima. Takav cilj mora se postići osiguravanjem uvjeta kvalitetnog zajedničkog življenja djece i odraslih te razvoja aktualnih i potencijalnih funkcija i sposobnosti djece.

Posebni ciljevi i zadaća odgoja predškolske djece pri tomu jesu: očuvanje zdravlja, razvoj emocionalne stabilnosti, samostalnosti, pozitivne slike o sebi, socijalne interakcije, komunikacije, slobodnog izražavanja, radoznalosti – ljubopitljivosti, te razvoj kreativnosti i intelektualnih sposobnosti.

U organizacijskom smislu su naročito važna sljedeća načela:

- otvorenost sustava za potrebe okoline - različite vrste, oblici i koncepcije rada s predškolskom djecom
- fleksibilnost odgojno-obrazovnog proces - prilagodljivost konkretnim potrebama, mogućnostima i interesima djeteta
- otvorenost prema roditeljima i drugim čimbenicima - ostvarivanje prava roditelja na sudjelovanje u organiziranom odgajanju djeteta.

U strukturi djelatnosti predškolskog odgoja, posebna mjesta zauzimaju:

- programi odgoja i obrazovanja predškolske djece
- kadrovi u procesu odgoja i obrazovanja predškolske djece

- organizacija, provođenje i evaluacija odgojno-obrazovnog procesa.

7. Programi odgoja i obrazovanja predškolske djece

Suvremena koncepcija predškolskog odgoja mora odražavati raznolikost u sadržajima, oblicima i radu ostvaritelja programskih zadataka.

Programi odgoja i obrazovanja predškolske djece moraju polaziti od stvarnih potreba djeteta kao cjelovite dinamične osobnosti, koja se nalazi u stalnoj interakciji s fizičkim i društvenim okruženjem, što čini bitan faktor djetetovog vlastita razvoja. U načelu moraju biti humanističko-razvojno usmjereni s pluralističkom tendencijom priznavanja različitosti u pogledu predškolskog odgoja i koncepcije.

Pored, u funkcionalnom smislu cjelovitih programa, kojima je cilj poticanje i razvoj svih aktualnih i potencijalnih sposobnosti djeteta (tjelesnih, umnih, osjećajnih i društvenih), treba razvijati i pojedinačne specijalizirane, komplementarne, interesne programe s ciljem poticanja razvoja pojedinih djetetovih sposobnosti.

U praksi se mogu pojaviti i uslužni oblici, organizirani samo zbog potreba roditelja, odnosno čuvanja djeteta, u okviru ustanova ili privatno.

Programi različitog trajanja mogu se provoditi i na različitim mjestima kao što su dječji vrtići (obuhvaćajući i jaslice) – društveni, privatni i vjerski, pri osnovnoj školi, dječjim domovima te zdravstvenim, kulturnim, športskim i umjetničkim institucijama.

Kao organizirani programski oblici mogući su još putujući vrtić, putujući odgajatelj, sezonski, prigodni vrtići i dr.

8. Kadrovi u procesu odgoja i obrazovanja predškolske djece

Za provođenje različitih programa rada s djecom predškolske dobi, od prve godine do polaska u školu, potrebni su suvremeno educirani i stručno kompetentni djelatnici kao što su: odgajatelji, učitelji raznih profila, pedagozi, psiholozi, defektolozi, socijalno-zdravstveni djelatnici i dr.

9. Odgajatelji

Odgajatelji su stručni djelatnici koji neposredno s djecom provode različite programe. Zadaće odgajatelja obuhvaćaju:

- vođenje i organiziranje djelatnosti djece radi unapređivanja njihova tjelesnog, umnog, društvenog i osjećajnog razvoja;
- organiziranje i provođenje različitih djelatnosti i sadržaja radi poticanja razumijevanja fizičkog i društvenog okruženja djece, stimuliranja i razvijanja njihovih interesa i mogućnosti, samopouzdanja, samoizražavanja i socijaliziranog ponašanja;
- unapređivanje tjelesnog razvoja, navikavanje djece na čistoću, pozornost, strpljenje, toleranciju i druge elemente društvenog ponašanja;
- razmatranje procesa razvoja djeteta i njihovih postignuća zajednički s roditeljima (prema »International standard classification of occupations«, Geneve. 1986).

Obveza odgajatelja je, prema tomu, stvaranje uvjeta za razvoj svakog djeteta, uvažavanje i

primjenu novijih znanstvenih spoznaja iz područja pedagogije, psihologije, sociologije i drugih srodnih znanosti.

Obrazovanje odgajatelja, zbog složenosti posla, a posebice i zbog znanstveno-stručnih razloga treba postići visokoškolsku razinu. Tomu u prilog govore i ovi širi društveni argumenti:

- slojevitost zadaća u ostvarivanju cilja i provođenju suvremeno koncipiranog predškolskog odgoja utemeljenog na suvremenim znanstvenim teorijama;
- odgoj djece od 1. godine do polaska u školu u kontinuitetu;
- stručna kompetencija i profesionalna osposobljenost za znanstveno i stručno praćenje, usavršavanje i razvijanje pedagoške prakse;
- znanstveno-istraživačke sklonosti i veće mogućnosti daljeg specijalističkog i osobnog usavršavanja.

10. Obveze i napredovanje

Svi stručni djelatnici u predškolskom odgoju moraju proći programe uvođenja (početnički staž) u neposredan odgojno-obrazovni proces, te polagati stručni ispit prema posebnom pravilniku Ministarstva prosvjete i kulture. Također su obvezni provoditi individualne i druge oblike stručnog usavršavanja u skladu s propisanim programima Ministarstva prosvjete i kulture.

Stručni djelatnici u predškolskom odgoju, kao i drugi prosvjetni djelatnici, mogu napredovati u struci i stjecati položajna zvanja višeg odgajatelja i višeg stručnog suradnika, te savjetnika-odgajatelja i savjetnika-stručnog suradnika.

U stručnom pogledu mogu stjecati status mentora i to tek nakon postizanja položajnog zvanja višeg odgajatelja, odnosno višeg stručnog suradnika.

Napredovanje i unapređivanje stručnih djelatnika u struci kao i potvrđivanje licence zvanja, može se temeljiti na praćenju i vrednovanju uspješnosti pri obavljanju poslova i zadaća te radne ocjene dobivene od Ministarstva prosvjete i kulture. Položajna i stručna zvanja se stječu nakon završenog početničkog staža i položenog stručnog ispita.

11. Organizacija, provođenje i evaluacija odgojno-obrazovnog rada i procesa

Sloboda, otvorenost i raznolikost odgojno-obrazovnog sustava moraju se odražavati i u cjelokupnoj organizaciji i provođenju odgojnoga rada i procesa u dijelovima sustava te njegovim pojedinačnim institucijama i oblicima. Aktivan odgoj individualiteta, poticanje razvoja osobnosti pojedinca moguće je ostvariti u uvjetima koji nude autonomiju unutar sustava i slobodu u prigodnom utvrđivanju vlastitih ciljeva, organizacijskih oblika, odabiru koncepcije i programskih sadržaja.

Organizacija rada mora biti usklađena s potrebama roditelja glede njihovih radnih i drugih obveza, a provođenje pedagoškog procesa s potrebama djeteta i programa koji se s njime i grupom djece provodi. To znači da institucija, kao mjesto organiziranog okupljanja djece s obzirom na organizaciju rada i procesa, mora biti fleksibilna.

12. Dječji vrtić

Osnovni organizacijski oblik za provođenje programe predškolskog odgoja je dječji vrtić. Stoga, vrtićka institucionalna sredina, za razliku od obiteljske, mora biti stručno profesionalno vodena i organizirana. Profesionalno osposobljen odgajatelj mora brinuti da u organiziranju života i ada u grupi djece osigura uvjete za pun razvoj aktualnih i potencijalnih funkcija i sposobnosti djece.

Javnu odgovornost za kvalitetu rada i procesa uz odgajatelja snose ravnatelji i timovi stručnih suradnika: pedagog, psiholog, viša medicinska sestra, defektolozi raznih profila, liječnik, socijalni djelatnici i dr. Oni svojim zajedničkim djelovanjem moraju pridonositi ostvarenju svih funkcija dječjeg vrtića, od programiranja, praćenja, ostvarivanja, ocjenjivanja postignutog, stručnog unapređivanja i usavršavanja, bibliotečno-informacijsko-dokumentacijskog djelovanja, do povezivanja obiteljskog odgoja s institucionalnim, ne samo vrtićkim, nego i drugim prosvjetno-kulturnim činiocima u vertikali i horizontali odgojno-obrazovnog sustava.

Sve to, ujedno, treba pridonositi razvoju institucije dječjeg vrtića kao središta predškolskog odgoja u svojoj sredini.

Uz opće zadaće stručni se suradnici moraju usmjeriti na poslove istraživanja odgojne prakse, uvođenje i promoviranje inovacija, podizanje kvalitete rada i zajedničkog življenja djece i odraslih. Stručni su timovi obvezni djelovati tako da se osnovna odgojno-obrazovna funkcija dječjeg vrtića razvija ne zanemarujući druge, zdravstvene i socijalno-zaštitne funkcije.

Zapošljavanje stručnih suradnika čvrsto je povezano s osposobljavanjem dječjeg vrtića za optimalno pedagoško djelovanje.

Osobit doprinos razvoju predškolskog odgoja u teorijskom i praktičnom smislu mogu dati stručno-znanstvene institucije i oblici, kao što su: stručno-metodički centri, vježbaonice i eksperimentalni vrtići.

Stručno-metodički centri su dječji vrtići u kojima se sustavno i planski provodi teorijsko i praktično osposobljavanje odgajatelja i stručnih suradnika uz primjenu najnovijih znanstveno dokazanih stručnih postignuća.

Vježbaonice su dječji vrtići koji u cjelini nude pogodan model rada za buduće odgajatelje i stručne suradnike te imaju dovoljan broj mentora za većinu metodičkih sadržaja.

Eksperimentalni vrtići su dječji vrtići u kojima se provode temeljna istraživanja iz područja razvoja, odgoja i obrazovanja predškolske djece te druga istraživanja korisna za razvoj teorije i prakse predškolskog odgoja.

Predložena Konceptcija razvoja predškolskog odgoja je polazište za izradu Zakona o predškolskom odgoju te drugih podzakonskih i provedbenih akata Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske.

Prijedlog izradile:

Mira Kunstek

Mira Orešković-Peklić

Zdenka Skert

Konzultanti:

Matilda Markočić

Dubravka Maleš

Arijana Miljak

Ivanka Stričević

53. PROGRAMSKO USMJERENJE ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE

UVOD

Novi dokument »Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece« temelji se na novoj »Konceptiji razvoja predškolskoga odgoja« i predstavlja stručnu podlogu za provođenje različitih programa odgoja i obrazovanja² djece predškolske dobi u organiziranim izvanobiteljskim uvjetima. Ovaj dokument polazi od poštivanja sljedećih načela:

- pluralizma i slobode u primjeni pedagoških ideja i koncepcija,
- različitosti u vrstama i oblicima provođenja programa,
- demokratizaciji društva prema subjektima koji se pravno i zakonom definiraju kao nositelji programa.

Širinom humanističkog pristupa i priznavanjem prioriteta zakonitostima i suvremenim znanstvenim spoznajama o razvoju djeteta ovaj će dokument poticati slobodu izvršitelja programa u planiranju, programiranju i ostvarivanju neposrednog odgojno-obrazovnog rada s predškolskom djecom.

U koncipiranju Programskog usmjerenja uvažene su novije znanstvene spoznaje o prirodi i efikasnosti programa za predškolsku djecu, kao i zajedničke procjene predlagača dokumenta i praktičara o nivou dostignute pedagoške prakse i stvarnim izgledima za njegovo prihvaćanje te se ono predlaže u vidu smjernica za odgojno-obrazovni rad. Istovremeno se očekuje i njegova upotrebljivost za sve čimbenike koji vode brigu o promjenama i razvoju predškolskog odgoja, a posebice za kreatore i realizatore programa obrazovanja djelatnika u predškolskom odgoju.

Također, ovaj dokument korespondira s mogućnošću uspostave sustava javne odgovornosti praćenjem i vrednovanjem doprinosa pojedinca, institucija i djelatnosti u cjelini.

Primjena dokumenta zahtijeva sustavno praćenje i vrednovanje postignuća i promjena u pedagoškoj praksi, primjenu organizacijskih i drugih standarda, zakonskih propisa izradu različitih stručnih uputa za neposrednu pedagošku praksu, te publiciranje informacija o inovacijama u svijetu i u nas.

HUMANISTIČKO-RAZVOJNA KONCEPCIJA IZVANOBITELJSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE

Odgoj predškolske djece zasniva se na humanističko-razvojnoj koncepciji, koju čine

- ideja humanizma,
- spoznaje o specifičnim osobinama i zakonitostima razvoja djeteta predškolske dobi, te spoznaje o čovjekovu razvoju u cjelini,
- spoznaje o značajkama izvanobiteljskog odgoja predškolske djece.

Polazišta su humanističke razvojne koncepcije odgoja predškolske djece, spoznaje i

---

² Zbog skraćivanja teksta dalje će se koristiti samo izraz odgoj (jer obuhvaća i obrazovanje djeteta u funkciji njegova razvoja).

opredjeljenja:

- da je dijete vrijednost po sebi koja se prihvaća u svojoj osobitosti, a također kao član obitelji s njenim osobitostima i sustavom vrijednosti,
- da dijete ima i posebna prava izražena i u Deklaraciji o pravima djeteta (UN, 1959.), tj. prava da žive u zdravoj sredini, da im bez izuzetka i diskriminacije, društvo osigurava najbolje moguće uvjete za rast, razvoj i učenje, kako bi se skladno razvijala u tjelesnom, umnom čudorednom i društvenom pogledu, u uvjetima slobode, dostojanstva, prihvaćanja, ljubavi i razumijevanja i zato kad je god to moguće pod okriljem roditeljske ljubavi, brige i odgovornosti, te da se djeca s teškoćama u razvoju odgajaju u skladu s njihovim posebnim potrebama,
- da se u odgoju uvažava djetetovo dostojanstvo, te stalno razvija njegov pozitivni identitet (samopoštovanje).

Humanistička razvojna koncepcija zahtijeva primjenu demokratskih načela u odgoju predškolske djece jer polazi od ideje o vrijednosti demokratskih odnosa među ljudima s kojima se dijete u svom okruženju susreće.

Primjenu takvih načela podupiru i spoznaje o aktivnoj i kreativnoj prirodi djeteta i o tomu da na njegov razvoj odlučujuće utječe kvaliteta odnosa odgajatelja prema njemu. Ono u neautoritarnoj demokratskoj okolini i odnosima ima bolje uvjete i poticaje za vlastitu aktivnost i cjelokupni razvoj, posebice za razvoj stvaralačkih osobina i sposobnosti. Demokratski odnosi odgajatelja s djecom i drugim odraslima u djetetovoj sredini omogućuju ranu spoznaju vrijednosti takvih odnosa i rano učenje prikladnih ponašanja.

Humanistička razvojna koncepcija otvara mogućnosti unapređivanja kvalitete djetetova života u cjelini, što obuhvaća izražavanje, ostvarivanje i maksimalno razvijanje individualnih mogućnosti djeteta.

Za odgoj predškolskog djeteta bitne su spoznaje, da je dijete kvalitativno- različito biće od odrasla čovjeka, te da je predškolsko doba temeljno razdoblje čovjekova razvoja u kojem se na specifičan način očituju i razvijaju osnovna obilježja te fizičke i psihičke mogućnosti. Razvoj u to doba određuje domete cjelokupnog razvoja u zreloj dobi, a kako u mnogočemu ovisi o uvjetima i utjecajima okoline, te aktivnostima samog djeteta, to upućuje na značaj i specifične zadaće predškolskog odgoja, u odnosu na odgoj u kasnijoj dobi.

Među prevladavajućim osobitostima predškolske dobi moguće je izdvojiti važne ljudske, osobito stvaralačke mogućnosti djeteta, kao što su npr.:

- znatiželjan, aktivan, stvaralački odnos djeteta prema okolini,
- cjeloviti (složeni) oblici opažanja (kroz sve senzorne modalitete) i imaginacije (zamišljanja, izmišljanja, mašte),
- razvoj govora, osnovnih oblika ljudskog komuniciranja,
- razvoj društvenosti, suosjećajnosti (empatije) i samo-kontrole, što uz druge posljedice i osobine djeteta omogućuje također da ono usvaja ponašanja u skladu s nekim od osnovnih zahtjeva života u zajednici (socijalizaciju),
- senzibilitet za glazbu, poetsku riječ, različite oblike izražavanja itd.

Osnovna je uloga predškolskog odgoja da pridonosi povoljnom cjelovitom razvoju osobnosti djeteta i kvaliteti njegova života.

Usmjeravanje predškolskog odgoja na pridonos povoljnom cjelovitom razvoju djeteta

zahtijeva između ostalog

- potrebu što većeg povezivanja obiteljskog i izvanobiteljskog odgoja djeteta, određenu srodnost izvanobiteljskog s dobrim obiteljskim odgojem te potrebu što čvršće suradnje stručnjaka i roditelja, a posebice sudjelovanje roditelja u životu i aktivnostima djeteta u svim oblicima izvanobiteljskog odgoja.
- široko postavljen opći, otvoren i fleksibilan izvanobiteljski program djetetova odgoja kojim se svakom djetetu, u pravilu, moraju osigurati povoljni uvjeti za razvoj već nakon prve godine života, kao što su
  - a. zadovoljavanje osnovnih tjelesnih potreba i čuvanje djetetova života i zdravlja
  - b. zadovoljavanje potrebe za sigurnošću, nježnošću i ljubavlju roditelja i drugih osoba s kojima se dijete susreće
  - c. zadovoljavanje potrebe za raznolikom stimulacijom koju omogućuje doživljajima i predmetima bogata i promjenljiva okolina
  - d. zadovoljavanje potreba uzajamnosti komunikacije (koju omogućuje osjetljivost i aktivan odnos odraslog prema djetetu).

Izvanobiteljski odgoj predškolske djece treba imati što više osobina dobrog obiteljskog odgoja, ostvarivati i razvijati prisnost, pozitivnu emocionalnu klimu, slobodnu komunikaciju, trajnost sveze s odraslima i drugom djecom, aktivno sudjelovanje djeteta u različitim važnim životnim djelatnostima s odraslima i drugo.

Prema tome, važno je da dijete u dječjim vrtićima i drugim oblicima izvanobiteljskog života ima mogućnosti za uspješno uspostavljanje i proširivanje emocionalnih i socijalnih sveza, kvalitetnih odnosa s odraslima i djecom u neposrednoj poticajnoj okolini. U takvoj interakciji dijete može razvijati različite vrste djelatnosti, kao što su

- životno-praktične i radne – aktivnosti vezane uz biološke potrebe, njega djeteta, svlačenje, oblačenje, samoposluživanje, kućni poslovi, njega biljaka i životinja, izrada predmeta i igračaka i dr.
- raznovrsne igre – funkcionalne, simboličke, igre građenja i konstruiranja, igre s pravilima i dr.
- društvene i društveno-zabavne – druženja više djece i odraslih, zabave, svečanosti, šetnje, tzv. priredbe i dr.
- umjetničko-promatranje, slušanje, interpretacije umjetničkih tvorevina za djecu, slikovnica, likovnih, književnih, glazbenih, scenskih, filmskih i drugih djela
- raznovrsnog izražavanja i stvaranja djeteta-pjevanje, sviranje, crtanje, slikanje, modeliranje, građenje i konstruiranje, govorno, scensko izražavanje, izražavanje cjelokupnom motorikom, plesanje i dr.
- istraživačko-spoznajne – istraživačko manipuliranje predmetima, promatranje, upoznavanje nečega ili nekoga, šetnje, posjeti, susreti s ljudima različitih profesija, stvaraocima, istraživačke aktivnosti u užem smislu – otkrivanja i jednostavnog eksperimentiranja, praktičnog i samo verbalnog rješavanja različitih problema, namjernog učenja i vježbanja postupaka, ponašanja, pravila i dr.
- specifične aktivnosti s kretanjem – tjelesno vježbanje, plivanje, sanjkanje, klizanje, koturaljkanje, vožnja na biciklu, skijanje i dr.

Na takve se načine omogućavanjem i motiviranjem različitih aktivnosti prilagođenih stupnju razvoja i interesa djeteta može bogatiti i strukturirati njegovo iskustvo o sebi i svijetu, učiti načine rješavanja vlastitih i zajedničkih problema i zadaća čime se može postići svestraniji razvitak djeteta. Raznovrsne mogućnosti osobito su važne za djecu koja žive u tzv. »nuklearnim« obiteljima, nestimulativnim obiteljima, u skućenim stambenim uvjetima, uobičajenim uvjetima gradskog pa i seoskog života.

Zbog svega navedenog u život i djelatnosti djece na svim mjestima na kojima se provodi predškolski odgoj moraju se uključivati roditelji kao djeci najbliži, za njihov razvoj i odgoj najzainteresiraniji, te često vrlo inspirativni s obzirom na svoje ljudske i profesionalne mogućnosti. Na taj se način može najbolje povezivati obiteljsko i izvanobiteljsko iskustvo djeteta. Može se ujedno usmjeravati i usklađivati odgoj u obitelji i izvan nje, što je osobito važno u predškolsko doba.

Osobito su važni za cjelokupan razvoj djeteta uvjeti koji omogućuju prikladnu interakciju i komunikaciju djeteta s djecom slične i različite, pa i školske dobi, te uvjeti za razvijanje njegove individualne igre i igre s drugim djetetom, više djece i s odraslima, s odgajateljem prije svega.

Budući da igra u predškolsko doba ima veliku razvojnu vrijednost dječji vrtići i drugi oblici izvanobiteljskog odgoja moraju biti mjesta za igru djece. Uz stručne načine pretežno posrednog djelovanja na djetetovo igranje oblikovanjem poticajne materijalne sredine, izborom i rasporedom igračaka i drugih predmeta, te materijala za igru u prostoru i vremenu, omogućavanje djetetu da stječe određeno inspirativno iskustvo izvan igre dijete igrajući se istražuje, eksperimentira s različitim materijalima, izražajnim, istraživačkim i drugim postupcima i sredstvima, zamišlja i kombinira ono što je doživjelo, pa i ono što nije, itd., te se na taj način razvijaju u igri različite intelektualne i druge mogućnosti.

Svakako je odgojno važno omogućavanje i oplemenjivanje djetetove spontane igre, naročito simboličke u vidu aktivnosti »kao da«, »tobože«. Uz već spominjane razvojne mogućnosti takve i drugih spontanih igara (funkcionalnih, konstruktivnih i dr.) djece, praćenjem i poticanjem mogu se razvijati djetetov osjećaj sigurnosti, samopoštovanja, samostalnosti, stvaralačkoga pristupa problemima, samokontrole i dr. Budući da je to aktivnost po izboru djeteta, koju ono prilagođava svojim potrebama i mogućnostima, u kojima se na osebujan način postiže što još ne može u stvarnosti, pridržava se pravila koje si je samo odabralo ili prihvatilo, ponavlja, mijenja ponašanje, postupke, rješenja problema, izražava osjećaje, a može i prevladavati neke vlastite osjećajne probleme.

Utjecanje odraslih na igru mora se zasnivati na dobrom poznavanju igre i aktualne razvojne razine djeteta. Moguće je primjenjivati i usavršavati sustav i već izgrađenih, poznatih igara, tzv. igara s gotovim pravilima, pokretnih (elementarnih, motoričkih), te istraživačkih, društvenih, jezičkih, glazbenih, likovnih, dramskih, scenskih, logičkih, matematičkih igara, odnosno igara građenja i konstruiranje, dakle igara koje se obično nazivaju didaktičkima.

Djeci s tzv. posebnim potrebama mogu se (i moraju) u stručno ekipiranim ustanovama osigurati i posebni odgojni, terapijski postupci, korektivna gimnastika i dr.

U odgoju, osobito u neposrednoj interakciji i komunikaciji odgajatelja s djetetom, bitnu ulogu imaju motivacija odgajatelja i drugih odraslih koji komuniciraju s djecom.

Posebice je pri tomu za odgajatelja važno stručno znanje, mogućnost prepoznavanja i osjetljivost na djetetove raznovrsne potrebe, kao i pravovremeno poduzimanje pravilnih radnji, njegova slika o tomu što dijete može i treba tijekom predškolskog perioda, dakle njegova očekivanja o mogućnostima učenja i razvoja djeteta.

Procijenivši aktualne razvojne potrebe i mogućnosti djeteta i poznavajući u osnovi njegove

razvojne mogućnosti u cijelom predškolskom razdoblju, odgajatelj može koristiti date i osigurati druge prikladne uvjete i poticaje za stalno djetetovo unapređivanje prema sve višim razvojnim postignućima.

Isto je tako važno da stručni kolektiv u općem programiranju u i vrednovanju ostvarenih programa odgoja, ima cjelovitu sliku osnovnih razvojnih potreba i mogućnosti djeteta predškolske dobi.

S obzirom na cjelovitost razvoja, takva slika djetetovih potreba i mogućnosti jednako je važna za programiranje, ostvarivanje i vrednovanje cjelovitih, kontinuiranih oblika odgoja, kojim se mogu i trebaju poticati sve njegove razvojne mogućnosti, kao i za stvaranje kraćih programa, više usmjerenih na poticanje nekih razvojnih mogućnosti, ali koji ipak, uvijek utječu na razvoj u cjelini.

Za izgrađivanje slike o djetetu u skladu s izloženom humanističkom razvojnom koncepcijom potrebno je imati u vidu da predškolsko dijete ima slijedeće osnovne potrebe, da se može utjecati na razvoj osobito ovih njegovih osobina i sposobnosti:

1.

- osnovne tjelesne potrebe – za hranom, zrakom, kretanjem, igrom, boravkom u prirodi i dr.,
- morfološki status djeteta (njegovanje mišićnih reakcija potrebnih za održavanje stava tijela i ravnoteže),
- povišenje funkcije krvožilnog i dišnog sustava s težištem na funkcionalnom prilagođavanju,
- taktilnu i mišićno-zglobnu osjetljivost, te nervno mišićnu osjetljivost,
- usavršavanje prirodnih oblika kretanja – puzanje, hodanje, trčanje, skakanje, provlačenje, penjanje, guranje, vučenje, potiskivanje, bacanje, hvatanje, dizanje, nošenje, kotrljanje i kolutanje,
- povećanje otpornosti organizma na nepovoljne okolinske utjecaje i dr.

2.

- stvaralačke osobine koje dijete spontano pokazuje iskreno izražavanje svojih potreba, osobnosti, osjećaja, opažanja, zamisli, radoznalosti, inicijative, uživanja i dr.,
- optimističkog doživljavanja života i temeljnog povjerenja u okolinu i sebe,
- sigurnosti, samopouzdanja, pozitivne slike o sebi svojim osobitostima, mogućnostima, postignućima sada i u budućnosti,
- osjećaja i spoznaja o tome da je voljeno, zbrinuto i prihvaćeno u svojoj obitelji, u grupi, od odgajatelja, od djece i drugih ljudi, da je osebujno, vrijedno, kao što su i drugi ljudi, da hoće, može i zna sve više činiti za sebe, suosjećati, družiti se, pomagati drugima, sudjelovati u aktivnostima vrijednim za njega i njegovu obitelj, grupu, pa i širu zajednicu koju opaža, da stalno raste i razvija se. iako povremeno ne uspijeva u nečemu i mora prihvaćati određena ograničenja osjećaja pripadnosti i privrženosti svojoj obitelji, grupi, vrtiću pa i širem okruženju kojeg kao takvog opaža, interesa za njene osobitosti, vrijednosti, sudjelovanja u aktivnostima,

- samostalnosti i kompetencije – težnje da sve što može opazi, smisli, učini, samostalno odluči i provjeri rješenja, ovladava ponašanjima, postupcima, radnjama, vještinama, osobito onima kojima postiže zadovoljavanje svojih potreba, čuvanja svojega i zdravlja drugih, održavanja reda i čistoće težnja da se uz sve manje zavisnosti i zahtjeva da drugi ne čine za njega ono što može samo i dr.,
- samokontrole, osobito opasnih ponašanja za sebe i druge, te neprihvatljivih načina izražavanja neugodnih stanja i rješavanja sukoba,
- društvenost, suosjećajnost, osjetljivost za potrebe drugih, težnje da sudjeluje u radosti s drugima i pomogne ugroženom, surađuje i dogovara s drugima, provodi zajedničke dogovore i sve konstruktivnije rješava sukobe,
- osjećaja i početnih shvaćanja o vrijednosti rada i čuvanja materijalnih i kulturnih dobara, osobito prirode.

3.

- radoznalosti i aktivnog, stvaralačkog odnosa prema svijetu, težnje da doživljava, traži i stvara novo, uočava pitanja i probleme, samo pronalazi odgovore i rješenja, pa i različita, drugačija od drugih, provjerava rješenja i dr.
- mogućnosti sve boljeg opažanja gledanjem, slušanjem, opipom, mirisom, okusom i dr.
- izgrađivanja sve bogatije i preglednije slike svijeta, tj. iskustva i znanja
  - e. o sebi (fizičko, aktivno, socijalno i psihološko »ja«)
  - f. o osobinama ljudi, ljudskim aktivnostima i odnosima
  - g. o prirodnim predmetima i materijalima te onima koje u ljudi stvorili
  - h. o materijalnim i duhovnim dobrima
  - i. o prirodi.
- postupno razvijanje mogućnosti uviđanja zajedničkih svojstava i odnosa u pojavama, grupiranja predmeta i pojava, nepromjenjivosti dužine, količine i težine unatoč mijenjanja položaja predmeta ili radnji koje su s njima obavljene, prostornih, vremenskih, kvalitativnih i kvantitativnih odnosa, te otkrivanja uzročno-posljedičnih veza
- da sve više uočava pitanja i probleme, pretpostavlja, planira, procjenjuje u rješenjima odnose, zajedničko, slijed, povezuje događaje, radnje, rezultat i provjerava ih promatranjem, jednostavnim pokusom, radom, različitim oblicima izražavanja i stvaranja, pridruživanjem, mjerenjem, brojenjem i dr.

4.

- komuniciranja, a osobito prirodnu osjetljivost i razvoj mogućnosti doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja (stvaranja) poruka:
  - a. neverbalnim, te pogotovo verbalnim putem, sve preciznijim i svestranijim korištenjem govora,
  - b. verbalnih sredstava – jezika u različite svrhe

- c. tijelom (cjelokupnom motorikom)
- d. glazbenim sredstvima
- e. likovnim sredstvima
- f. scenskim sredstvima
- g. primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti – jezičnog (pripovjednog i poezije), glazbenog
- h. (vokalnog i instrumentalnog), likovnog (sve vrste) i filmskog (najjednostavnijeg), scenskog, plesnog
- i. razumijevanja funkcije pismene komunikacije (a naprednija djeca i početnog ovladavanja pisanja)
- j. uz ovladavanje komunikacijom na materinskom jeziku i na njoj osnovi dijete ima mogućnost da (u povoljnim uvjetima) uspješno ovladava i verbalnom komunikacijom na nematerinskom jeziku (za djecu koja žive u uvjetima gdje jezik društvene sredine nije materinski).

Među djecom iste a pogotovu različite dobi prirodne su bitne razlike u potrebama, osobinama i mogućnostima unutar svakog navedenog sklopa (npr. velike su razlike u osobinama govora dvogodišnjeg i šestogodišnjeg djeteta itd.). Također su u svakog djeteta moguće i prirodne osebujne neravnoteže između aspekata razvoja u pojedinim fazama njegova razvoja (zastoji, nazadovanja, ubrzanja u nečemu i dr.).

Međutim, privremene ili trajne veće neravnoteže, zaostajanja ili ubrzanja u pojedinim aspektima razvoja ili razvoja u cjelini koje se kod djece različito izražavaju, mogu se označiti kao tzv. posebne potrebe djeteta. One zahtijevaju dodatnu pažnju odgajatelja (prepoznavanje prije svega) i pomoć osposobljenih stručnjaka – pedagoga, psihologa, defektologa, zdravstvenih i socijalnih djelatnika, fizioterapeuta, te stručnjaka za specifična područja za koja dijete pokazuje veću sklonost i darovitost.

Posebne potrebe djeteta mogu se izražavati kao potencijalne, prolazne i trajnije.

- a. potencijalne posebne potrebe može imati dijete koje je u svojem razvoju ili životu imalo određene tzv. rizične faktore (izvanjskog i/ili unutarnjeg porijekla), kao što su prenatalni, perinatalni i postnatalni rizici (nedonešeno dijete, teški porod, bolest i dr.) ili su bila ili su još uvijek izložena nekim nepovoljnim okolinskim uvjetima (nepotpuna obitelj, bolest u obitelji i dr.); takve potrebe može također imati i dijete u kojeg razina nekog aspekta razvoja bitnije odudara od ostalih ili se u nečemu znatno razlikuje od djece u grupi (sporiji motorni razvoj, izrazito živo dijete, ono s izrazitim sklonostima i interesima itd.); naglašen individualni pristup i briga za individualne potrebe svakog djeteta u grupi garancija su usmjeravajućeg i preventivnog djelovanja odgajatelja tj. sprečavanje prerastanja takvih pojava u smetnje daljnjem zdravom razvoju djeteta;
- b. prolazne posebne potrebe može imati svako dijete zbog očekivanih, razvojno prirodnih raskoraka između djetetovih potreba i mogućnosti u pojedinim fazama razvoja (tzv. krizna razdoblja i pojave kao što je negativizam u trećoj i šestoj godini, fiziološko mucanje u trećoj i dr.); prolazne posebne potrebe može pokazivati i dijete zbog traumatizirajućih događaja u njegovu životu (npr. smrt u obitelji, boravak djeteta ili roditelja u bolnici, rođenje sestre ili brata, polazak u vrtić, školu i dr.) uz individualni pristup odgajatelja djetetu (koji se zasniva i na usmjerenjima drugih stručnjaka), te eventualno i terapiju može se uspostaviti nova ravnoteža između djetetovih potreba i mogućnosti;

- c. trajnije posebne potrebe može na različite načine izražavati dijete u kojeg neke od prethodnih (potencijalnih ili prolaznih) potreba nisu pravodobno uočene ili pravilno tretirane; trajnije posebne potrebe ima dijete s teškoćama u razvoju, koje se upravo, zbog njihove ozbiljnosti, utvrđuju; odgoj takvog djeteta provodi se prema posebnim zakonom utvrđenim uvjetima; to su urođena ili stečena stanja organizma koja prema svojoj prirodi zahtijevaju poseban stručni pristup kako bi se omogućilo izražavanje i razvoj sačuvanih sposobnosti djeteta i time što kvalitetniji daljnji odgoj i život; trajnije posebne potrebe ima i dijete koje se bez roditeljske brige duže odgaja u dječjem domu, bolnici i si.; identificirana darovitost djeteta znači također trajniju posebnu potrebu i kao sve trajne posebne potrebe određeni stručni pristup (tj. uz odgajatelja i angažiranost drugih vrsta stručnjaka).

Što se tiče djece s posebnim potrebama, a pogotovu djece s teškoćama u razvoju, treba naglasiti da je osnovni način sprečavanja i ublažavanja uzroka koji izazivaju smetnju djetetu (i njegovoj okolini), kao i poticanje razvoja darovite djece, odgoj sve djece i takvog djeteta u grupi na načelima humanističke razvojne koncepcije. No, primjenjuju se i specifični pedagoško-metodički postupci koji mogu imati i značajke rehabilitacije (što zahtijeva interdisciplinirani stručni pristup djetetu). Nadalje, to znači izbjeći prerano etiketiranje djeteta s posebnim potrebama, uočavati mogućnosti koje su očuvane, dobre osobine i sposobnost djeteta i na njima graditi pozitivan odnos okoline prema njemu te sliku djeteta o sebi samomu kao preduvjet uspješne socijalizacije i integracije u društvo.

Spoznaje o međuzavisnosti svih aspekata razvoja, usmjeravanje odgoja na što veći doprinos optimalnom cjelovitom razvoju djeteta, spoznaja o tomu da na dijete utječe socijalna fizička okolina, da se ono razvija u interakciji i komunikacije sa svojom okolinom, zahtijeva da se u svim oblicima izvanobiteljskog odgoja uvažavaju još neka zajednička usmjerenja.

1. Uvažavajući cjelovitost razvoja i zbog povoljnog djelovanja na cjelovit razvoj djeteta, u svakom se izvanobiteljskom obliku predškolskog odgoja prigodom rješavanja određenih pitanja primjenjuju načela:
  - da je uvažavanje osnovnih tjelesnih potreba djeteta, dakle, tjelesni razvoj i zdravlje djeteta preduvjet razvoja u cjelini (što je dijete mlađe, to je tjelesno osjetljivije) te da je zato uvjetno ili u pravilu prioritarno usmjerenje ili zadaća u odgajanju
  - da su emocionalno -socijalne potrebe djeteta istog ili gotovo uvijek istog značenja kao i tjelesne, a njihovo zadovoljavanje preduvjet kako spoznajnog, tako i razvoja u cjelini
  - da je spoznajni razvoj i razvoj sposobnosti uvjet optimalnog emocionalno-socijalnog razvoja djeteta.
2. Prema tomu, izvanobiteljski odgoj pretpostavlja i zahtijeva:
  - razmjerno stalan zajednički dnevni ritam aktivnosti i odmora djece uz primjereno poštivanje individualnog ritma,
  - higijenske uvjete za život i aktivnosti djeteta,
  - kvalitetnu, raznovrsnu i pravodobnu prehranu,
  - što dulji boravak djeteta izvan zatvorenih prostora uz određene djelatnosti djece,
  - omogućavanje i poticanje motoričkih aktivnosti djeteta u skladu sa spontanom potrebom djeteta za kretanjem.

- sprečavanje i aktivno zaštićivanje djeteta od nepovoljnih utjecaja okoline (povreda, infekcija, intoksikacija, buke i dr.)

Uvjeti i povoljni utjecaji na zdravlje djece u izvanobiteljskom odgoju ostvaruju se u skladu s higijenskim i drugim zdravstvenim standardima te prema programu mjera specifične zdravstvene zaštite i normativa prehrane.

3. Sva djeca, a pogotovu mlađa te neka s posebnim potrebama, imaju u odnosu na kasnija razvojna razdoblja ograničene mogućnosti prilagođavanja na promjene u okolini, a pogotovu na novu izvanobiteljsku sredinu; takve se mogućnosti postupno razvijaju uz znatnu ovisnost o uspjehu ranih adaptacija. Takva djeca imaju prirodne teškoće u uspostavljanju novih emocionalno-socijalnih veza, komuniciranju s nepoznatim ili slabo poznatim osobama, a osobito ako se javljaju veći ili učestaliji prekidi u boravku u izvanobiteljskoj sredini i neposrednoj komunikaciji s ljudima u toj sredini (npr. kad se radi o tzv. kraćim diskontinuiranim programima ili kad dijete izostaje zbog bolesti, ili se mijenjaju odgajatelji i djeca u grupi i dr.)
4. Posebnu pažnju zahtijevaju djeca koja moraju prekinuti svakodnevni boravak u obitelji radi smještaja u bolnicu, odlaska u odmaralište i sl. U takvim se situacijama može očekivati da će dijete imati posebne emocionalno-socijalne potrebe. Stoga je bitno da pripremom djeteta i te nove sredine opseg novina bude povoljan za dijete, da se čuva i podržava osjećaj povezanosti djeteta s obitelji i s grupom u vrtiću, da nova sredina bude poticajna odnosno da omogućuje raznovrsne aktivnosti djeteta, u kojima može doživljavati uspjeh.

Uspješnija adaptacija djeteta na novu izvanobiteljsku sredinu zahtijeva funkcionalnu suradnju stručnjaka i roditelja prije i za vrijeme uvođenja djeteta u novu sredinu (međuinformiranje, stvaranje međusobnog povjerenja itd.) te u pravilu njegovo postupno uključivanje u grupu i to uz aktivno sudjelovanje roditelja.

Slične pristupe zahtijeva i pripremanje djeteta za polazak u osnovnu školu s ciljem njegova uspješnijeg prilagođavanja na nove uvjete života,

5. Ne samo u svezi s adaptacijskim i drugim teškoćama pojedinog djeteta, nego načelno, vrijedi upozoriti da predškolski odgoj pretpostavlja i zahtijeva sprečavanje mogućnosti djelovanja negativnih utjecaja te aktivno zaštićivanje djeteta od djelovanja utjecaja koji bi mogli izazvati izraziti ili trajniji strah, tjeskobu, posramljenost, dugo mirovanje i dosadu te pretjerani osjećaj odgovornosti za uspjeh aktivnosti u kojima sudjeluje.
6. Omogućavanje i poticanje djetetovih spontanih stvaralačkih ponašanja osnovno je načelo rada odgajatelja koje treba biti prepoznatljivo u
  - organizaciji odgojno-obrazovnog procesa uvažavanje spontanih interesa i aktivnosti djeteta-nasuprot dominaciji planiranih sadržaja,
  - organizaciji prostora,
  - komunikaciji s djecom,
  - u svim situacijama i aktivnostima djece (spontanom i planiranim, individualnim i grupnim – zajedničkim), s tim da je omogućavanje i poticanje spontanosti (slobodnih) aktivnosti, igre osobito, od presudne važnosti.
7. Treba stalno imati pred očima činjenicu da je odgoj međuljudski, sustvaralački odnos između odraslog i djeteta prije svega. Cjelinom svojega bića svoje ličnosti odgajatelj (drugi odrasli i djeca) utječe na dijete i suprotno. Pri tomu također djeluju odgajatelji (i pedagoškoj teoriji) mnogi nepoznati i teško spoznatljivi utjecaji njegove ličnosti i cjelokupne okoline na dijete. Prema tomu je osobito važno da odgajatelj ima mogućnost

i stalno razvija potrebu samouvida i stjecanja znanja o svojem djelovanju na dijete u odnosu na humanističku razvojnu koncepciju.

Promišljanje odgoja i akcije odgajatelja (i drugih stručnjaka) moraju biti usmjerene na traženje pedagoških rješenja kako bi svaka životna situacija djeteta u vrijeme njegova boravka u dječjem vrtiću bila ostvarena kao odgojna, tj. da se osiguraju povoljni uvjeti za razvoj djeteta u cjelini i da se svakako predusretne djelovanje ometajućih činilaca na neke aspekte djetetova razvoja (drugim riječima da je u funkciji ostvarivanje svih odgojnih ili razvojnih zadataka).

Tako je, npr. za podržavanje i razvijanje djetetove sposobnosti u izražavanju, za razvoj samopouzdanja, uspostavljanje njegove emocionalne povezanosti s odgajateljem, razvoj govora i spoznajnih mogućnosti i drugog bitno:

- da u situacijama zadovoljavanja osnovnih tjelesnih potreba djeteta, vrijeme obroka, pred spavanje i dr. cjelokupna komunikacija odgajatelja i drugih odraslih djetetu omogućuje da sve što odrasli čine doživljava kao izraz privrženosti i brige za njega i svako drugo dijete, za njihove potrebe, zadovoljstvo i zdravlje. To istodobno može biti i komunikacija koja unapređuje govorni i spoznajni razvoj djeteta (npr. ako odgajatelj koristi i očekuje od djeteta korištenje kulturnih fraza i dr.),
  - da u situacijama njege, presvlačenja, hranjenja u jaslama dijete prima i reagira na postupke i poruke odgajatelja izražene dodirima i mimikom, odnosno cjelokupnim njegovim ponašanjem: važno je da postupci i cjelokupno ponašanje odgajatelja izražavaju emocionalno prihvaćanje djeteta, njegovih poriva k samostalnosti, komuniciranju s odgajateljima i dr.,
  - da odgajatelja djetetu omogući ili potakne djecu da sudjeluju s njime ili drugim ljudima u različitim djelatnostima, te uskladi svoj sveukupni odnos (i drugih ljudi) prema tim aktivnostima s pojavama koje dijete doživljava i djetetovim ponašanjem. Npr., nije važno da se djeci samo pričaju i čitaju primjerene priče ili pjesme, pjeva, da budu okružena knjigama i u dodiru s njima, da se upoznaju s pojavama u prirodi, imaju prigodu doživljavati i sudjelovati u radu ljudi, i dr., bitan je također i stvarni, odgajateljev odnos prema svemu tomu, njegovo poštivanje vrijednosti toga oduševljavanje, čuđenje, divljenje pokušajima i naporima djeteta, aktivnosti i sudjelovanju djeteta u tomu i sl.
  - da stvara prigode i situacije u kojima će dijete na različite načine, zbog različitih potreba i njemu bliskih, razumljivih razloga komunicirati s djecom i odraslima (razgovarati, pričati, pitati), i da će u tim situacijama dati djeci dobar glasovni i jezični model govora (usklađen s normama književnog jezika), da će se zainteresirati za djetetovo govorno izražavanje poruka, njegovo sudjelovanje i napredovanje u tomu, da sam neće biti verbalno dominantan i si.
8. Odgajatelj predškolske djece treba što više koristiti individualni pristup djetetu, biti što više nedirektivan, zainteresiran za potrebe i vlastitu djetetovu aktivnost, u što većoj mjeri omogućavati djeci da proširuju svoje iskustvo i znanje uvažavajući pritom njihova iskustva i onoga što je za dijete aktualno, što izaziva njegovu znatiželju, inicijative, pitanja i probleme. Odgajatelj potiče i stvara uvjete za djetetovu aktivnost, predlaže nove mogućnosti za igranje, promatranje i otkrivanje, traženje i učenje novih rješenja, provjeru tih rješenja itd.
9. Na dijete i njegovu aktivnost djeluje cjelokupno oblikovanje prostora u kojem dijete živi. Dijete od tuda prima važne poruke o sebi i drugima, poticaje i ograničenja za svoje aktivnosti i djelovanje. Stoga je oblikovanje cjelokupne materijalne sredine u dječjem vrtiću bitni aspekt odgoja.

Oblikovanje materijalne sredine sa stajališta razvoja djetetove sigurnosti, pozitivne slike o sebi i drugima, mogućnostima i poticaja za sve veću samostalnost, inicijativu djeteta, za razvoj motorike, njegovu spoznaju, za različite oblike izražavanja i stvaranja, igranje pogotovo itd., dakle, oblikovanje prostora u funkciji razvoja, učenja, aktivnosti djeteta, bitni je aspekt programiranja ostvarivanja, praćenja i vrednovanja svakog oblika odgoja. Ovisno o usmjerenosti, trajanju i drugim osobinama programa i uvjeta rada s djecom neminovne su razlike u praksi oblikovanja materijalne sredine u pojedinim oblicima odgoja. Međutim, nastojanje da se prostor, predmeti i materijali za aktivnost djece strukturiraju uz što veće uvažavanje dječjih potreba i mogućnosti, treba biti zajedničko obilježje sviju. Djeca i njihov roditelj također moraju imati mogućnost fleksibilnog korištenja prostora, aktivnog sudjelovanja u njegovu oblikovanju, osobito u cjelodnevnim i poludnevnim kontinuiranim programima.

10. Sva dosad izložena usmjerenja idu u prilog provođenja što elastičnije i fleksibilnije organizacije odgojno-obrazovnog procesa. Radi individualnog zadovoljavanja potreba i poticanja djetetova razvoja bitno je omogućiti trajanje aktivnosti djece u skladu s njihovim interesom, koncentracijom, poticati individualne aktivnosti u manjim i većim skupinama djece podjednake i različite dobi uz fleksibilno korištenje prostora, pridruživanje odgajateljima drugih za djecu inspirativnih odraslih osoba u svakodnevnim aktivnostima s djecom i dr.
11. Uz uvažavanje cjelovitosti razvoja djeteta i osnovnih zakonitosti cjelokupnog njegova razvoja u uvjetima izvanobiteljskog odgoja, također treba uvažavati i činjenicu da se određeni sklop razvojnih mogućnosti djeteta (npr. slika o sebi, razvoj govora i dr.) može poticati samo ako su ti poticaji usklađeni i sa specifičnim zakonitostima razvoja tog sklopa mogućnosti. Tako je npr. za razvijanje interesa za pjesmu i djetetove sposobnosti pjevanja, uz druge uvjete presudno da odgajatelj i drugi odrasli pjevaju pjesme primjerene dječjim glasovnim i drugim razvojnim mogućnostima, te da vlastitim uživanjem u tom pjevanju, potaknu želju da djeca podijele s njima to uživanje, da mu se pridruže i sl.
12. Takva su se pitanja u nas rješavala u okviru pojedinih metodika. Do sada poznata metodička načela, u pedagoškoj praksi provjereni i afirmirani sadržaji i aktivnosti kao pogodni za razvijanje određenih sposobnosti djece znače veliko bogatstvo mogućnosti za odgoj djece. Međutim, treba ih preispitati i pravilno koristiti u odgoju zasnovanom na humanističkoj razvojnoj koncepciji.
13. Na osnovi danih spoznaja i opredjeljenja, odgajatelji i drugi stručnjaci utvrđuju, ostvaruju i samoprocjenjuju zadaće odgoja, odnose između odraslih i djece, djece međusobno, postupke, sadržaje, sredstva, odgojne situacije, tj. sveukupne uvjete razvoja i odgoja djece u dječjem vrtiću ili drugdje.

OSNOVNI UVJETI ZA PRIMJENU HUMANISTIČKE RAZVOJNE KONCEPCIJE U PEDAGOŠKOJ PRAKSI

1. Primjena ove koncepcije zahtijeva poboljšavanje postojećih osnovnih uvjeta odgoja djece u dječjim vrtićima (materijalnih, organizacijskih i dr.). Dakle, utvrđivanje i primjenu što povoljnijih pedagoških standarda (broja djece u grupi, opće i didaktičke opreme, kadrovskih uvjeta) i njihovo daljnje poboljšavanje u skladu s mogućnostima roditelja i društva u cjelini.
2. Primjena koncepcije znači korištenje danih i stvaranje novih uvjeta koji:
  - a. omogućuju i potiču odgajatelje i druge stručnjake da u suživotu s djecom i poticanju njihova razvoja nađu što više zadovoljstva i motiva za ostvarivanje vlastitih stručnih i ljudskih sposobnosti,

- b. omogućuju i potiču odgajatelje i druge stručnjake da stječu znanstvene spoznaje o razvoju i odgoju djece, istražuju i samoprocjenjuju utjecaj na njihov razvoj, odnosno vlastitu pedagošku praksu.
3. Primjena koncepcije zahtijeva također jačanje stručne kompetencije i autonomije dječjih vrtića kao pretpostavke za promišljanje, ostvarivanje, praćenje i vrednovanje različitih odgojnih programa – usklađenih s potrebama djece i roditelja. To će biti, moguće ako se osigura:
- optimalna veličina i stručna ekipiranost dječjeg vrtića,
  - dobro planiranje organizacije rada (promjenljivo, tj. stalno usklađivanu s promjenama potreba djece i roditelja),
  - različitost oblika suradnje s roditeljima i drugih vidova prema potrebama programa i u skladu sa zakonskim propisom.

U skladu s programom rada dječjeg vrtića odgajatelji trebaju:

- a. samostalno, ali i na osnovi suradnje s roditeljima, drugim odgajateljima i stručnjacima u vrtiću (i izvan njega) utvrditi, ostvariti, pratiti i vrednovati program odgoja djece u svojoj grupi,
- b. surađivati s roditeljima, stručnim suradnicima u vrtiću i izvan njega radi osiguravanja i poboljšavanja uvjeta razvoja i odgoja povjerenog mu djeteta, osobito radi djeteta s posebnim potrebama i ostvarivanja programa odgoja djece u grupi – izvan prostora Vrtića,
- c. samostalno i u okviru različitih oblika stalnog usavršavanja u dječjem vrtiću i izvan njega, stjecati znanja i vještine relevantne za unapređivanje vlastite pedagoške prakse i prakse vrtića,
- d. voditi propisanu pedagošku dokumentaciju, onu sam koju smatra potrebnom i koju utvrdi stručni organ vrtića te
- e. sudjelovati u radu stručnog organa vrtića i drugo.

U ostvarivanju stručne autonomije i kompetencije dječjeg vrtića i stalnom unapređivanju pedagoške prakse u njemu važnu ulogu ima razvojno-pedagoška služba. Djelovanje te službe karakterizira osobito:

- interdisciplinarni i timski pristup razvoju i odgoju djeteta,
  - suodgovorni i sustvaralački odnos s odgajateljima, drugim stručnjacima i voditeljima u kreiranju odgojno-obrazovnih programa, na osnovi istraživanja i znanstvenih spoznaja,
  - savjetodavni rad s roditeljima,
  - ostvarivanje neposrednog odgojno-obrazovnog rada s djecom u skladu sa strukom (programom rada) suradnika,
  - predočavanje postignutih rezultata unapređivanja u okviru oblika stalnog usavršavanja i dr.
4. Odgoj predškolske djece u drugim ustanovama zahtijeva također osiguravanje većine navedenih osnovnih uvjeta, odnosno pristupa u radu.

SASTAV STRUČNE KOMISIJE KOJA JE IZRADILA PRIJEDLOG PROGRAMSKOG USMJERENJA ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE

Nosilac zadatka: Marija Knežević, prosvjetna inspekcija za predškolski odgoj
Matilda Markočić, prosvjetna savjetnica za predškolski odgoj

Ostali članovi: Mehmed Dautović,
Tatjana Jakominić,
Gizela Kiričenko,
Mira Kunstek,
Jasenska Lizalović,
Dr. Dubravka Maleš.
Dr. Arjana Miljak,
Dr. Mira Obradović Čudina,
Mira Orešković Peklić,
Ana Pleša,
Zdenka Skert,
Branka Starc,
Ljiljana Šarić,
Blaženka Šimrak,
Danica Varičak.

U tijeku izrade navedenog dokumenta konzultiran je veći broj stručnih djelatnika iz djelatnosti predškolskog odgoja.

Koordinaciju rada u stručnoj komisiji provodila je Zdenka Skert.

Lekturu teksta obavio je Stjepan Godić.

Zagreb, veljača 1991.

Ministarstvo prosvjete i kulture

Zavod za školstvo